

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ
НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»
МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ**

**Інститут міжнародних відносин та лінгвістики
Ім. Аверроеса**

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни**

**СВІТОВА ПОЛІТИКА
(для магістрів)**

Київ – 2018

Підготовлено професором кафедри міжнародних відносин та суспільних комунікацій **Лісовським Петром Миколайовичем**

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних відносин та організації туристичної діяльності (протокол №3 від 25 жовтня 2018 р.)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол №2 від 26 вересня 2018 р.)

Лісовський П.М.

Навчальна програма дисципліни «Світова політика» (для магістрів). – К.: МАУП, 2018. – 31с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни «Світова політика», питання для самоконтролю, а також список літератури.

Пояснювальна записка

Світова політика є важливим фактором, який впливає на розвиток міжнародних відносин. Це середовище, в якому реалізується світова політика. Вона розглядається як системна сукупність економічних, політичних, військових, культурних, правових, ідеологічних і інших зв'язків та взаємовідносин між основними суб'єктами світового співтовариства. Саме з цієї точки зору подаються основні аспекти світової політики як системи відносин між державами та групами держав, провідними соціальними, економічними та політичними силами і організаціями, які діються на світовій арені. Ось чому серед основних завдань курсу є:

- Вміти визначити різні типи зв'язків між основними суб'єктами світового співтовариства;
- Аналізувати основні аспекти світової політики як системи відносин між державами та групами держав;
- Виявляти фактори суперництва та узгодження інтересів, які пов'язані з геополітичним положенням та ресурсними потребами її учасників;
- Систематизувати чинники, які впливають на розробку основних принципів зовнішньої політики держави;
- Розглядати основи та мотивації міжнародної політики держав, пов'язані з їх геополітичним положенням;
- Визначити перспективу розвитку геостратегічних векторів зовнішньої політики України.

В умовах посилення взаємозалежності світу перед учасниками глобальних політичних взаємодій по-новому постає ціла низка проблем. У цьому ракурсі геополітика активно використовується при дослідженні глобального розвитку світового співтовариства.

Тематичний план дисципліни «Світова політика»

№ п/п	Назва змістовних модулів та тем
I	Змістовий модуль I <i>Системна сукупність різномірних зв'язків між основними суб'єктами світової політики.</i>
	Тема 1 Співвідношення національної, регіональної та міжнародної безпеки. Тема 2 Еволюція підходів до проблеми безпеки. Тема 3 Еволюція співвідношення елементів безпеці: зростання ролі та значення невійськових факторів. Тема 4 Національна безпека як частина основного, постійного національного інтересу держави. Тема 5 Регіональна безпека. Проблема «центрів сили» у світовій політиці. Тема 6 Поняття міжнародної стабільності. Тема 7 Статична і динамічна стабільність.
II	Змістовий модуль II <i>Проблеми війни і миру у світовій політиці.</i>
	Тема 1 Світова політика і стратегічні дослідження. Тема 2 Війна та мир – засоби ствердження, збереження та перерозподілу влади у сфері міжнародно-політичних відносин. Тема 3 Еволюція війни як соціально-політичного явища. Тема 4 Світова війна і світова політика в ядерну епоху в умовах біполярного світу і в постбіполярну епоху. Тема 5 Локальні і регіональні війни в сучасному світі, їх політичне значення і роль в світовій політиці.
III	Змістовий модуль III <i>Розпад колоніальної системи.</i>
	Тема 1 Криза колоніалізму та її чинники. Тема 2 Перша хвиля деколонізації. Тема 3 Бандузька конференція країн Азії та Африки. Тема 4 «Третій світ». Становлення руху афро-азіатської солідарності. Тема 5 Друга й третя хвилі деколонізації. Тема 6 Становлення ідеології та практики Руху неприєднання. Тема 7 Еволюція Руху неприєднання в 60-70-ті роки. Тема 8 Еволюція Руху неприєднання у 80-90-ті роки.
IV	Змістовий модуль IV <i>Політична модернізація як чинник глобального розвитку.</i>

	<p>Тема 1 Поняття та сутність політичної модернізації.</p> <p>Тема 2 Теорія політичної модернізації та етапи її розвитку.</p> <p>Тема 3 Етапи модернізації.</p> <p>Тема 4 Типи модернізації.</p> <p>Тема 5 Моделі модернізації.</p> <p>Тема 6 Механізми здійснення модернізації.</p> <p>Тема 7 Вибір шляхів модернізації та культурно-цивілізаційні блоки.</p>
V	Змістовий модуль V <i>Цивілізаційні проблеми сучасної світової політики.</i>
	<p>Тема 1 Основні положення загальної теорії цивілізацій.</p> <p>Тема 2 Цивілізаційний та формаційний підходи до історичного прогресу: порівняльний аналіз.</p> <p>Тема 3 Цивілізація як основна типологічна одиниця історії.</p> <p>Тема 4 Становлення цивілізаційної теорії.</p> <p>Тема 5 Структура та динаміка цивілізацій.</p> <p>Тема 6 Локальні цивілізації.</p> <p>Тема 7 Типи цивілізацій.</p> <p>Тема 8 Світова цивілізація.</p> <p>Тема 9 Взаємодія цивілізацій і характер їх впливу на міжнародні відносини.</p>
VI	Змістовий модуль VI <i>Глобальні проблеми сучасності в світовій політиці</i>
	<p>Тема 1 Глобалістика як науковий напрям.</p> <p>Тема 2 Систематизація та класифікація глобальних проблем.</p> <p>Тема 3 Політична глобалістика.</p> <p>Тема 4 Попередники та теоретичні підвалини глобалістики: внесок В.І. Вернадського та А. Ейнштейна у розвиток планетарного мислення.</p> <p>Тема 5 Глобалізм (мондіалізм) як течія суспільно-політичної думки.</p> <p>Тема 6 Особливості першого та другого етапів розвитку глобалістики.</p> <p>Тема 7 Римський клуб про загальні загрози. Політичне значення глобалістського алармізму.</p> <p>Тема 8 Третій етап розвитку глобалістики.</p>
VII	Змістовий модуль VII <i>Роль релігійного фактору в міжнародних відносинах.</i>
	<p>Тема 1 Поняття «релігійний фактор».</p> <p>Тема 2 Глобальні релігійні системи. Геополітика світових релігій.</p> <p>Тема 3 Релігійні територіальні системи.</p> <p>Тема 4 Ісламський фактор в міжнародних відносинах.</p>
VIII	Змістовий модуль VIII <i>Геополітика України.</i>

	Тема 1 Геополітика як наука. Тема 2 Роль і місце України в сучасному геополітичному просторі.
Всього годин	90

Програмний матеріал до вивчення дисципліни

«Світова політика».

Змістовий модуль I *Системна сукупність різномірних зв'язків між основними суб'єктами світової політики.*

Тема 1. Співвідношення національної, регіональної та міжнародної безпеки. Поняття категорії «безпека» у міжнародно-політичній теорії. Категоріальний апарат розгляду безпеки як філософської категорії. Класифікація глобальної і регіональної безпеки.

Тема 2. Еволюція підходів до проблеми безпеки. Походження категорій «безпека» та «національна безпека». Їх співвідношення з виникненням атомної зброї.

Тема 3. Еволюція співвідношення елементів безпеці: зростання ролі та значення невійськових факторів. Вирішення в межах проблематики безпеки і її головних аспектів: військово-стратегічного, політичного, економічного, етнокультурного, екологічного тощо.

Тема 4. Національна безпека як частина основного, постійного національного інтересу держави. Структурні елементи національної безпеки та їх характеристика. Аналіз концепції «національного інтересу» в роботах західноєвропейських авторів (Р.Арона, Ж.Б. Дюрозеля, Д. Френкела, М. Баталера). Суттєві характеристики категорії «державний інтерес».

Тема 5. Регіональна безпека. Проблема «центрів сили» у світовій політиці. Аналіз взаємодії тієї чи іншої підсистеми з глобальними компонентами та елементами системи міжнародних відносин різних рівнів та напрямів: регіонально-глобального; двостороннього з елементами різних рівнів; між складовими частинами підсистеми. Вивчення джерела загрози та необхідні дії щодо забезпечення безпеки. Досягнення балансу сил – принципова ціль діяльності держав з найдавніших часів. ХІХ ст. – вершина розквіту системи рівноваги сил. Спосіб виробництва та рівень соціально-економічного розвитку держави – вирішальний чинник при визначенні її місця у системі міжнародних відносин. Роль і здатність держави створити систему екологічної безпеки, інформатику, економічну та соціально стабільність. Оптимальне співвідношення держави і громадського суспільства, а також морального чинника. Проблеми взаємовідношення всього комплексу центросилових чинників з обмеженою їх кількістю. Базове формулювання категорії «центр сили». Проблеми ліквідації біполярності.

Протилежність процесів на глобальному і регіональному рівнях – характерна ознака сучасних міжнародних відносин.

Тема 6. Поняття міжнародної стабільності. Значення поняття стабільності міжнародних відносин. Рівновага сил – ключове поняття дипломатії статус-кво. Формування довгострокових військових союзів та зникненням статус-кво як форми організації світового порядку. Звуження спектру застосування поняття «рівновага сил». Злиття понять «безпека» та «стабільність». Визначення стабільності західними та російськими політологами. Стабільність як філософська категорія розглядається не тільки як стан системи, але й тип руху.

Тема 7. Статична та динамічна стабільність. Статична та динамічна форми стабільності у міжнародних відносинах. Теорія «гегемоністичної стабільності». Співвідношення між статичною та динамічною стабільностями та сфери їх застосування.

[1;4;6;7;11;13;15;18;20;23;25;26;33;34;43]

Змістовий модуль II *Проблеми війни і миру у світовій політиці.*

Тема 1. Світова політика і стратегічні дослідження. Проблема війни й миру – одна з глобальних проблем сучасності. Відомі представники гуманітарних наук про проблеми війни й миру. Фундаментальний рівень розробки проблеми презентований різними теоретичними школами: марксистсько-ленінська теорія; політичний реалізм; політичний ідеалізм; полемологія; дослідження миру.

Тема 2. Війна та мир – засоби ствердження, збереження та перерозподілу влади у сфері міжнародно-політичних відносин. Класифікація різноманітних підходів до визначення війни: емпіричні визначення, юридично зорієнтовані визначення, політико-функціональні підходи, дослідження шляхів досягнення миру, розподіл миру на «негативний» та «позитивний», розуміння війни згідно з Женевською угодою від 12 грудня 1932р. Заперечення вченню К. Клаузевіца про раціональність війни в епоху ядерного протистояння. Мова йде про взаємне знищення, війна не може бути засобом політики. Війна стає ірраціональною.

Тема 3. Еволюція війни як соціально-політичного явища. Найшвидший розвиток війни як історичного явища. Її більш раніше досягнення розвинених форм аніж таких у мирних відносинах. Принципова зміна змісту війни протягом ХХ ст. Зменшення можливості ракетно-ядерної війни в останній час. Зародки нових форм конфліктів в останні десятиріччя ХХ ст.: міжнаціональних, міжетнічних, міжконфесійних, терористичних, екологічних тощо. Зміна масштабів війни. Розширення змісту війни. Зростання кількості жертв серед мирного населення в ході війн ХХ ст. Проблеми взаємовідношення війни та тероризму. Діалектика взаємозв'язку

політики і війни. Політизація війн. Революційне значення створення різних видів «не смертоносною» зброї. Створення нових засобів ураження: «генетичного», «етнічного», «психологічного», «ядерного» та «космічного».

Тема 4. Світова війна і світова політика в ядерну епоху в умовах біполярного світу і в постбіполярну епоху. Поява ядерної зброї і засобів її доставки та принципові зміни в розумінні ролі війни і миру. Страх перед ударом у відповідь – «ядерна зима». Виникнення ідей «чистої» нейтронної зброї, «зоряні війни». Зміщення війни з центру міжнародних відносин до її периферії (дифузія сили) в умовах біполярного світу. Ядерна зброя як гарант стабільності і одночасно інструмент загрози її використання. Перехід міжнародних конфліктів на регіональні рівні. Знеокремлення внутрішніх конфліктів від міжнародних.

Тема 5. Локальні і регіональні війни в сучасному світі, їх політичне значення і роль в світовій політиці. Падіння біполярної системи рівноваги та активізація втримання потенційних факторів можливого нового протистояння – націоналізму й цивільно-релігійного протистояння. Наявність інваріантів майбутніх конфліктів: просторовий розлом, центр/периферія; національний розлом; цивілізаційний розлом. Класифікація поділу війни на малі та велику – «локальна війна» доктрина «гнучкого реагування», «доктрина реалістичного залякування». Озброєння та переслідування власних інтересів – основа механізму дії рівноваги сил. Критика цієї моделі І. Кантом. Рівновага сил в XVII та XIX ст. Дія цієї моделі в Європі. Г. Кіссінджер про рівновагу сил. Типологія міжнародних систем дотримання миру за Й. Галтунгом. Визначення змісту глобальної військової загрози, її типологія. Забезпечення безпеки від збройного протиборства між різноманітними частинами глобального соціуму через «співтовариство безпека» згідно з науковою концепцією К.Дойча. Два основних способи забезпечення безпеки суб'єкту міжнародних відносин. Військова міць, збройна сила є основними характеристиками забезпечення традиційними парадигми безпеки. Ядерна загроза цивілізації є аж ніяк не «патологія», а являє собою прояв іманентних, сутність якостей даної парадигми безпеки на визначеному етапі її розвитку. Роззброювання – важливий напрямок створення стабільності у сучасних умовах її сутнісні характеристики. Вирішення конфліктів політичними засобами – інший напрямок зняття конфронтації в міжнародних відносинах. Мир як і війна є ціллю та засобом політики. Перетворення миру із мети й засобу політики на моральний імператив. Баланс сил і баланс інтересів є головними закономірностями сучасного світу.

[2;4;11;13;15;18;20;24;32;42-43]

Змістовний модуль III Розпад колоніальної системи.

Тема 1. Криза колоніалізму та її чинники. Процес деколонізації та спричинення ліквідації колоніальних імперій по закінченні другої світової війни. Основні чотири чинники розпаду колоніальних імперій. Положення Статуту ООН про рівноправ'я та само визначеність народів. Неоднаковість ступеню антиколоніальної активності і піднесення національно-визвольного руху.

Тема 2. Перша хвиля деколонізації. Три етапи умовного поділу процесу деколонізації, їх характеристика. Початок розпаду колоніальних імперій на азіатському континенті. Перші проголошення незалежності в країнах Близького Сходу й Південно-Східної Азії. Середина 50-тих років – початок нового етапу розпаду колоніальних систем. Крах колоніальних систем в Африці – підсумок цього етапу. Становлення panafricanського руху – Реальна політична сила на континенті (повстання «мау-мау»). Джому Кеніата – майбутній перший президент незалежної Кенії «народна партія конвенту», «Національна рада Нігерії та Камеруну», «Демократичний рух Африки». Поширення локально відокремлених рухів і переростання їх у глобальний. Розширення національно-визвольних рухів на всі основні райони колоніальних імперій.

Тема 3. Бандузька конференція країн Азії та Африки. Здобуття реальної політичної незалежності країнами Азії та Африки та можливості вибору кожної з них шляхів розвитку. Конференція в Бандузі (Індонезія) та прийняття заключного комюніке Декларацію щодо сприяння загальному миру й співробітництву. П'ять принципів мирного співіснування, їх характеристика. Міжнародне значення Бандузької конференції, закладення засад Руху неприєднання – нового напрямку у світовій політиці. Доповнення, розширення й уточнення принципів мирного співіснування на Конференції солідарності народів Азії та Африки в Каїрі 1957р., Конференції незалежних країн Африки в Аккрі 1958р., Конференція народів Африки в Тунісі 1958р. та ін.

Тема 4. «Третій світ». Становлення руху афро-азіатської солідарності. Утворення «третього світу» в країнах Азії, Африки та Південної Америки. Комплекс чинників, які визначають цілісність та специфіку країн «третього світу». Діяльність національно-визвольного руху по зміцненню внутрішньої згуртованості. Зовнішньополітична діяльність афро-азіатських держав. Конференція в Делі 14 азіатських країн (квітень 1955р.). Утворення комітету солідарності народів Азії і Африки в Каїрі (грудень 1957р.). Утворення Організації солідарності народів Азії й Африки (ОСН АА). Значна увага руху країн афро-азійської солідарності соціально-економічним проблемам та забезпеченні їхньої економічної незалежності, семінар ОСН АА в Алжирі (лютий 1965р.). Вплив руху афро-азіатської солідарності на розвиток міжнародних відносин.

Тема 5. Друга й третя хвилі деколонізації. Піднесення національно-визвольного руху в середині 50-х рр. в Північній Африці. Одержання

незалежності Марокко, Тунісу і Алжиру. Одержання незалежності країнами Тропічної та Південної Африки. Міжнародне значення виникнення близько сотні нових держав на колишній колоніальній периферії.

Тема 6. Становлення ідеології та практики Руху неприєднання.

Зародження доктрини неприєднання на межі 40-х і 50-х рр. Започаткування ідеології неприєднання Д. Неру. Своєрідність організаційного функціонування Руху без Статусу та основоположного документу, а також відсутності завдань, структури, регламентуючих функцій його органів. Конференції руху (Белград – 1961р., Каїр – 1964р., Лукаса – 1970р., Алжир – 1973р., Коломбо – 1976р., Гавана – 1979р.). Документи Руху неприєднання ухвалюються на основі консенсусу й мають рекомендаційний характер.

Тема 7. Еволюція Руху неприєднання в 60-70-ті роки. Міжнародні аспекти нових суверенних держав, в яких відображена зовнішньополітична активність нових суверенних держав. Боротьба афро-азіатських країн за загальне й повне роззброєння та суворий міжнародний контроль за озброєнням. Перша Асамблея Організації африканської єдності (Каїр, червень 1964р.). Ухвалення Декларації про оголошення Африки без'ядерною зоною. Схвалення ХХ сесією Генеральної Асамблеї ООН 3 грудня 1965р. і проголошення резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Декларація про перетворення Африки на без'ядерну зону». Зусилля урядів держав Азії й Африки про ліквідацію іноземних військових баз. Винесення цього питання на такі міжконтинентальні форуми: Бандузька конференція 29 афро-азіатських держав (1955р.), Белградська (1961р.), Каїрська (1964р.), Лусацька (1970р.) конференції держав, що не приєднались. Створення ОАЕ – новий етап боротьби за ліквідацію баз на африканській землі. Значне звуження зони американської «військової присутності в Північній Африці». Мирне врегулювання міжнародних конфліктів – важливий аспект функції миролюбних сил в Азії і Африці. Позитивний досвід урегулювання суперечностей між африканськими країнами (конфлікт між Кенією, Ефіопією і Гвінеєю; конфлікт між Марокко і Алжиром). Мирне врегулювання між Індією і Пакистаном (угода в Сімлі, липень 1972р.). Визнання права націй на самовизначення на межі 50-60-х рр. ХХ ст. і необхідності ліквідації колоніально-расистських режимів більшістю країн-членів ООН («Маніфест про південну частину Африки», 1969р.). Спільний пошук з ОАЕ справедливого рішення щодо Південної Африки (резолюція про політику апартеїду уряду ПАР, листопад 1969р.). Застосування економічних санкцій до ПАР, Португалії й расистського уряду Південної Родезії.

Тема 8. Еволюція Руху неприєднання у 80-90-ті роки. Істотні зміни у головній меті та основних завданнях Руху неприєднання, пов'язані з завершенням «холодної війни» та крахом біполярної структури міжнародних відносин. Новий зміст у дії Руху неприєднання. Три основні глобальні програми Руху неприєднання: деколонізація, боротьба за мир, боротьба за новий економічний порядок, їх характеристика. Виступи Руху неприєднання за

модернізацією ООН у бік більшої демократизації, підвищення ефективності її діяльності. Окреслення основних напрямів реформ ООН: перерозподіл повноважень між Радою Безпеки і Генеральною Асамблеєю на користь останньої, установлення підзвітності Ради Безпеки, підвищення ролі спеціалізованих органів і організацій. Їх характеристика.

[13;19;25;36;42-43;58]

Змістовий модуль IV *Політична модернізація як чинник глобального розвитку.*

Тема 1. Поняття та сутність політичної модернізації. Суттєві характеристики понять «модернізація» та «підґрунтя динаміки модернізації».

Тема 2. Теорія політичної модернізації та етапи її розвитку. Основоположні принципи теорії політичної модернізації та її суттєві характеристики. Етапи розвитку теорії політичної модернізації. Перший етап – 1950-60-ті рр. та його характеристики. Погляди відомого теоретика модернізації Ш. Айзенштадта. Історичне коріння культурологічного комплексу у добі Ренесансу та Просвітництва: Леонардо да Вінчі, Галілео Галілей, Френсис Бекон, Рене Декарт та ін. Сутність культури модерніті. Принципи розрізнення концепції модернізації за хронологічною періодизацією та за змістовою специфікою. Погляди Е.Роджерса, К.Блека, Д.Лернера, Б.Леві, С.Ліпсета, У.Ростою. Універсальність процесу модернізації – головна теза наявних різновидів модернізаційних теорій 1950-60-ті рр. (Т.Парсонс, У.Ростоу). Розбіжності серед теорії і політики модернізації – критика модернізації та пошук нових її моделей. Другий етап розвитку теорії політичної модернізації – синтез універсалізму та партикуляризму. Два головних напрями в межах другого етапу. Перший ліберальний (О.Тоффлер, З.Бжежинський, Г.Алмонд, Л.Пай тощо). Другий – консервативний або радикальний напрям (С.Хантінгтон, А.Турен, Ж.Фурастье тощо).

Тема 3. Етапи модернізації. Згідно з концепцією У.Ростоу існують наступні етапи модернізації: доіндустріальний – XVI – XVII ст., ранньоіндустріальний, пізньоіндустріальний, постіндустріальний, їх зміст та характерні риси. Певні виразні риси постіндустріального етапу модернізації: революція свідомості; виникнення двовекторної економіки; індивідуалізація процесу праці; формування нової якості робочої сили для «мікроелектронної революції»; зрушення людського буття у бік культури, освіти, науки, зміна старих соціальних конфліктів іншими; принципове коригування способу створення суспільного багатства, який в постіндустріальній цивілізації ґрунтується на інформаційних технологіях, тобто на використанні розумових здібностей людини, а не її фізичної сили; виникнення нової, символічної форми капіталу – знання; одиницею обміну стають не металеві або паперові гроші, а інформація, праця залишається економічним поняттям, але

поступово зникає із соціальної сфери, - більше не визначає соціальний статус, їх суть та суттєві характеристики.

Тема 4. Типи модернізації. Розрізняються наступні типи модернізації: 1. Первинна (Західна Європа, США, Канада); 2. Вторинна. За характером модернізації розрізняють органічні та неорганічні модернізації, їх характерні ознаки та риси. Специфіка поділу неорганічних модернізацій на прискорені, спонтанні, такі, що наздоганяють, запізнюються, рецидивують, випереджають. Їх цілі та суспільні сили, що їх здійснюють та суттєві характеристики.

Тема 5. Моделі модернізації. Відокремлення кількох моделей модернізації:

Перша модель (Англія, континентальна Європа, США, Австралія, Канада); Друга модель (Японія, Туреччина, Греція, Південна Корея, Тайвань, деякі латиноамериканські держави); Третя модель (Колумбія, Венесуела, Перу, Індія, Пакистан), притаманний для цієї моделі розвиток і внутрішня традиційна структура. Характеристика кожної моделі.

Тема 6. Механізми здійснення модернізації. Механізми здійснення, пов'язані з моделями модернізації. Схема механізмів модернізації: поступове нагромадження необхідних передумов у певних сферах суспільного життя, поєднання яких дає якісне трансформаційне зрушення; соціальні зусилля щодо опанування досвіду інших країн - "запозичена модернізація"; тиск нав'язування традиційному суспільству досвіду модерніті ("імітаційна модернізація"). Антимодернізація та контрмодернізація, їх зміст та суттєві характеристики.

Тема 7. Вибір шляхів модернізації та культурно-цивілізаційні блоки. Визначення категорії "модернізація щодо країн третього світу».

Співвідношення Японії та наздоганяючого типу модернізації. Вибір шляхів розвитку та культурно-цивілізаційні блоки: 1. Китайсько-конфуціанський (Китай, Японія, В'єтнам, Корея, Тайвань, Гонконг); 2. Індо-буддистсько-мусульманський (Індія, Пакистан, Південно-Східна Азія); 3. Арабо-мусульманський (Центральна та Південна Азія). Параметри відмінностей культурно-цивілізаційних традицій: Генеральна постанова. Для китайсько-конфуціанського блоку, для індо-буддистсько-мусульманського притаманним є акцент на релігійно детерміновану індивідуальну поведінку, для арабо-мусульманського блоку характерним є акцент на релігійно детерміновану соціальну поведінку. Відносини до людини та суспільства, взаємовідносини людей. Для китайсько-конфуціанського блоку статус соціуму вищий за статус людини, регламентація норм громади (касти) характерні для індо-мусульманського блоку, домінування соціуму над людиною в арабо-мусульманському блоці. Відносини до власності та влади. Міцність влади в китайсько-конфуціанському блоці. Відсутність всесильного статусу у держави в індо-буддистсько-мусульманському блоці, всесильний статус

держави в арабо-мусульманському блоці. Близькість китайсько-конфуціанського блоку до західноєвропейської цивілізації. Спільні риси східних цивілізацій: 1) домінування цінностей духовно-релігійних; 2) абсолютний авторитет влади та її право контролювати власника. Концепції взаємодії західної та незахідних цивілізацій в процесі модернізації, головні конструкції: 1. симбіоз; 2. конфліктна взаємодія; 3. синтез (взаємоприспосування), їх характеристики.

[6-7;11;15;19;26-29;32;37;]

Змістовний модуль V Цивілізаційні проблеми сучасної світової політики.

Тема 1. Основні положення загальної теорії цивілізацій. Історичні спільноти людей - первинний елемент світобудови в соціальному плані. Традиційна якість такої спільноти є держава. Макросоціологічний підхід - найбільш розповсюджений підхід оцінки такої якості цивілізації історико-соціологічна категорія - домінуюча концепція цивілізації. Зміна мислення в національних термінах на мислення в термінах цивілізаційних. Об'єкт дослідження - циклічні закономірності або універсалії розвитку цивілізацій. Дві сфери дослідження цивілізацій між представниками гуманітарних та соціальних наук: "класичний період" та сучасна історія, їх характерні риси. Необхідність гуманітарного та соціологічного підходів. Категорія історичного досвіду і значення в ньому двох головних факторів: культурної традиції та політичної обстановки.

Тема 2. Цивілізаційний та формаційний підходи до історичного процесу: порівняльний аналіз. Два підходи до оцінки історичного процесу: цивілізаційний та формаційний. Розробка теорії формацій в найбільш загальному вигляді К. Марксом. Розвиток світової історії згідно з теорією формацій. Базові суттєві характеристики цивілізаційного підходу.

Тема 3. Цивілізація як основна типологічна одиниця історії. Різниця в етимології і тлумаченні терміну "цивілізація". Його конотація в працях французьких та англійських просвітників, видатних вчених, представників інших шкіл.

Тема 4. Становлення цивілізаційної теорії. Н.Я. Данилевський, автор книги "Росія та Європа" - засновник цивілізаційного підходу. Його погляди на концептуальні основи цього підходу. "Слов'янський культурно-історичний тип" - зона впливу однієї цивілізації. "Великий простір". Розвиток цивілізаційного підходу К. Леонтьєвим, О. Шпенглером, Л. Гумільовим, А. Тойнбі, П. Сорокіним. Характеристика ряду підходів до

визначення змісту поняття “цивілізація”. Необхідність більш чіткого наукового визначення терміну “цивілізація”.

Тема 5. Структура та динаміка цивілізацій. Поєднання декількох парадигм історичного розвитку людства, які доповнюють один одного становлять основу сучасного розуміння цього процесу. Ці парадигми включають стадійність, полі лінійність та цивілізаційну унікальність розвитку людства. Характерні риси та зміст кожної з парадигм. Зміна циклів історичного розвитку - новий підхід до вивчення історії (історичні типи локальних цивілізацій). Сучасна тенденція до розширення меж цивілізаційного підходу до загальної історичної методології. Цивілізація як макро або суперсистема, яка має внутрішній (самостійний) механізм функціонування. Функціонування цивілізацій як регіональної, визначеної у просторі і часі самодостатньої та автономної системи, яка виступає оптимальною одиницею осмислення історичного процесу.

Тема 6. Локальні цивілізації. Відображення в локальних цивілізаціях культурно-історичних, етнічних, релігійних, економіко-географічних особливостей країни або груп країн. Наявність в кожній локальній цивілізації свого ритму розвитку. Стадії розвитку цивілізацій, їх характеристика. Періоди розвитку, тривалість і періодична повторюваність в межах кожної цивілізації. Синхронізованість у динаміці суміжних цивілізацій, групи синхронних цивілізацій та їх суттєві характеристики.

Тема 7. Типи цивілізацій. Плюралістичний розвиток світу. Варіанти типології локальних цивілізацій: західні і східні цивілізації. За типами розвитку відокремлюють: непрогресивні форми існування (природні суспільства), цивілізації циклічного розвитку (цивілізації Сходу), їх характеристики. Фактори, які визначають сутність цивілізацій. Визначення цивілізації Л.І. Семеннікової.

Тема 8. Світова цивілізація. Розбіжності в поглядах відносно існування єдиної світової цивілізації. Три групи вчених-дослідників про проблеми існування єдиної світової цивілізації, їх зміст та сутність. Схеми стадій історичного процесу згідно концепцій Ю. Павленка, К. Ясперса, Ю. Яковця. Сім світових циклів - цивілізацій, об'єднаних в три суперцикла.

Тема 9. Взаємодія цивілізацій і характер їх впливу на міжнародні відносини. Проблема взаємодії цивілізацій та характеру її впливу на міжнародні відносини - .головна проблема світової політики. Дві фази відносин між цивілізаціями і перехід до третьої. Характеристика різноманітності поглядів на проблеми взаємодії цивілізацій. Суб цивілізаційних розбіжностей після закінчення “холодної війни”.

Змістовий модуль VI Глобальні проблеми сучасності в світовій політиці.

Тема 1. Глобалістика як науковий напрям. Термін глобалізація означає виникнення нової системи економічних та політичних відносин, які замінили Ялтинсько-Потсдамську систему. Предмет глобалістики та її зміст. Класифікація проблем, які вивчає глобалістика, їх визначення. Принципи глобалізму. Головні критерії та характеристики глобальних проблем.

Тема 2. Систематизація та класифікація глобальних проблем. Джерела і характер, за якими визначається класифікація глобальних проблем. Джерела їх виникнення та відповідна класифікація. Групи класифікації “людина-природа”, “людина-людина”. Характер класифікацій глобальних проблем. Варіанти поділу глобальних проблем на три компоненти.

Тема 3. Політична глобалістика. Це система знань про політичні аспекти глобальних проблем. Чотири основні підходи до пізнання глобальних проблем під політичним кутом зору.

Тема 4. Попередники та теоретичні підвалини глобалістики: внесок В.І.Вернадського та А. Ейнштейна у розвиток планетарного мислення. Теоретичні підвалини глобалістики у працях В.І.Вернадського. Його вивчення однієї з найважливіших теорій ХХ ст. планетарного і космічного масштабу вчень проживу речовини і неосферу. Підсумок головних ідей В.І. Вернадського. Перший етап його наукової діяльності та його зміст. Другий етап його діяльності та його зміст. Третій етап його діяльності та його зміст. Внесок у розвиток глобального мислення А. Ейнштейна. Теорія відносності. Внесок А. Ейнштейна у розвиток планетарного мислення як вченого, так і суспільного діяча. Мондіалізм “Маніфест Рассела-Ейнштейна” (1955р.).

Тема 5. Глобалізм (мондіалізм) як течія суспільно-політичної думки. Значення мондіалізму як руху за об'єднання світу та його окремих регіонів на федеральній основі з всесвітнім урядом. Утопічні та містичні рухи – ідейна передтеча мондіалізму. Погляди гуманістів про майбутнє людства. Раціоналістичні версії мондіалізму. О. Конт (1798-1857рр.), Г. Лессінг (1729-1781рр.), А. Сен-Сімон, С. Родс - “Круглий стіл”, створення єдиного світового уряду. ООН - практичне втілення ідей мондіалізму. Створення Більдерберського клубу (1954р.). Створення “Тристоронньої комісії” («Трилатералі»).

Тема 6. Особливості першого та другого етапів розвитку глобалістики. Закладення теоретичних засад глобалістики у 1960-х рр. Г. Каном, Д. Беллом, Р. Ароном, Н. Вінером та ін. Перший етап розвитку глобалістики - 1960-ті рр. - ХХ ст., його характеристика. Другий етап

розвитку глобалістики 1970-ті рр. - перша половина 1980-х рр., його характеристика.

Тема 7. Римський клуб про загальні загрози. Політичне значення глобалістського алармізму. Створення “Римського клубу” (1968р.) та його діяльність. Концепція “меж розвитку людства”. “Світ - 2” (перша доповідь Римського клубу). Концепція “органічного зростання”. “Людство у поворотному пункті. Стратегія виживання” (друга доповідь Римського клубу). “Перегляд міжнародного порядку” (третья доповідь Римського клубу). Розробка сценаріїв демографічного, економічного та екологічного розвитку в 1980, 1990 та 2000рр. В. Леонтєва та інших експертів ООН. “Дороговкази в майбутнє” (десята доповідь Римського клубу). Дослідження Гудзонівського інституту (США) та Сассекського інституту (Велика Британія). 12 основних висновків глобального моделювання та 8 додаткових висновків до них. Їх характеристика. Книга про моделювання глобальних систем “Навпомацен у темряві та її 6 висновків відносно майбутніх глобальних перетворень”.

Тема 8. Третій етап розвитку глобалістики. Друга половина 80-х рр. ХХ ст. - початок третього етапу глобалістики. Домінування наукового підходу на третьому етапі: міждисциплінарний підхід, аналіз перспективного розвитку цивілізацій, вирішення глобальних проблем на локальному рівні, концепція “стійкого розвитку”, концепція “інформаційного суспільства”. “Модель хвилеподібного розвитку цивілізації”. Е. Тоффлера. Три хвили вдосконалення нових технологій та три головні риси нових цивілізацій. Футурологія – наука про перспективи розвитку цивілізацій. Характеристика головних факторів, що несуть загрозу людству. Книга Д. Несбіта “Мегатенденції” та десять кардинальних мегатенденцій розвитку людства. Нездатність Д. Несбіта та П. Абурдіна врахувати негативні тенденції перехідного періоду 90-х рр. ХХ ст. Вісім фаз історії людства згідно книги І.М. Дьяконова “Шляхи історії: від стародавньої людини до наших днів” (1994р.). Стаття Ф. Фукуями “Кінець історії” відносно майбутньої безконфліктності світу.

[14-15;19;21;28-29;31;33;35;50;53;]

Змістовний модуль VII *Роль релігійного фактору в міжнародних відносинах.*

Тема 1. Поняття “релігійний фактор”. Змістовні характеристики терміну “релігійний фактор”. Характеристика основних функцій релігії. комунікативної, інтегруючої та легімітуючої. Зміст історичного впливу релігії на світову політику. Домінуючий вплив ісламського чинника на світову політику. Специфічні риси мусульманської релігії.

Тема 2. Глобальні релігійні системи. Геополітика світових релігій.

Структурні зміни та форми просторової організації релігійного процесу. Буддизм, християнство та іслам-різновидності світових релігій. Християнство (католики, протестанти, православні) найбільш пріоритетна світова релігія. Територіальне охоплення Християнського світу. Зони поширення Буддизму та Мусульманського світу. Утворення трьох світовими релігіями глобальної релігійної системи. Структура світових релігій в межах ойкумени.

Тема 3 Релігійні територіальні системи. Релігійні зони - континуальні форми територіальної організації релігійного життя послідовників певної регіональної релігії, які носять надетнічний характер і охоплюють значну територію континенту. Католицизм, протестантизм, православ'я - складові Християна. Зона розповсюдження католицизму. Зона розповсюдження протестантизму. Зона розповсюдження православ'я. зона розповсюдження шиїзму. Етнокультурне середовище. Релігійні макрорайони. Північний, Вест-Індійський та Латиноамериканський макрорайони в Америці. Австралійський та Океанський макрорайони. Шість макрорайонів Європи - Північний, Західний, Середній, Центральний, Південно-Східний та Східний та специфіка їх функціонування.

Тема 4. Ісламський фактор в міжнародних відносинах. Іслам є найбільш динамічною та прогресуючою релігією останньої третини ХХ ст., який представлений на 5 континентах. Прояви "ісламського фактору" в прямій і опосередкованій формах в міжнародній політиці. Змістовні характеристики цих проявів. Традиціоналізм та ісламський модернізм. Фундаменталізм та "ісламське відродження". Доктрина панісламізму та її зміст. Рівні впливу "ісламського фактору" на світову політику. Їх характеристика. Класифікація країн-членів Організації Ісламської Конференції (ОІК) по категоріям відповідно до типу їхніх політичних систем. Їх відповідна диференціація. Три головні виміри ісламської тотожності.

[8;10;12;19;27;32;36;42-43;60;]

Змістовний модуль VIII *Геополітика України.*

Тема 1. Геополітика як наука. Тісний зв'язок формування і розвитку геополітичних ідей в Україні з пошуками визначення цілей української держави, її місця в світовому геополітичному просторі. Наявність довгих етапів в українській історії, відсутність власної державності, належності окремих частин території України до різних геополітичних просторів (зокрема- середземноморського, західноєвропейського та євразійського) - базова підстава для незавершеності само ідентифікації. Традиційні підходи до геополітики як до дисципліни, що вивчає просторово-географічні аспекти міжнародних відносин зовнішньополітичної експансії держави за допомогою

сили, насамперед військової. Необхідність розробки нової геополітики, яка б була вільною від комплексу географічного детермінізму (Дослідження Національного Інституту українсько-російських відносин “Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети і сценарії”). Розширене розуміння геополітики як діяльність суб’єкта міжнародних відносин у контексті всього спектра зовнішніх і внутрішніх факторів, що дають змогу цьому суб’єкту здійснити контроль над простором з метою реалізації своїх життєво важливих інтересів. Предмет геополітики. Визначення понять “геополітичний регіон”, “геостратегічний регіон”.

Тема 2. Роль і місце України в сучасному геополітичному просторі.
Визначення 3. Бжезінського відносно здобуття Україною незалежності як Третьої події серед трьох найбільших подій ХХ ст. Глобальний характер змін, які безпосередньо позначались на міжнародному статусі України, характеристика основних факторів, що визначають її місце у світовому співтоваристві. Місце України в ряді нових держав, які входять в зону сухопутної могутності. Статус України як європейської держави. Різноманітні чинники, що характеризують сучасне геополітичне становище України. Інтеграція до європейських та євроатлантичних структур - стратегічна мета України. “Американський вектор” зовнішньої політики України. Чотири функції України у системі європейської безпеки й дві - за межами Європи. Статус України у субрегіональному вимірі (в просторі найближчого оточення). Основні геополітичні пріоритети України згідно з концепцією О.М. Гончаренко, їх характеристика. “Помаранчева революція”. Відхід від традиційної “багатовекторності” зовнішньої політики. Новий зміст в основних напрямках зовнішньоекономічної діяльності.

[8;10;12;16;19;24; 38;41;45;61;]

Питання для самоконтролю.

1. Поняття “безпека” у міжнародно-політичній теорії.
2. Категорійний апарат безпеки як філософської категорії.
3. Класифікація безпеки залежно ВІД рівнів взаємодії суб’єктів.
4. Системні ознаки безпеки.
5. Походження категорії “національна безпека”.
6. Поділ людської історії після виникнення атомної зброї.
7. Погляди на безпеку представників школи “політичного реалізму”.
8. Головний компонент «національного інтересу».
9. Основний зміст процесу підтримання безпеки.
10. Зміст понять «тверда сила» та м’яка сила.
11. Сутнісна характеристика категорії “економічна безпека”.
12. Позиції представників неореалізму відносно регіональних систем.

13. Обґрунтування Б. Базаном теорії “альтернативної безпеки”.
14. Визначення поняття “національна безпека”.
15. Структурні елементи національної безпеки.
16. Підходи до проблем територіальної цілісності країн Півночі та Півдня.
17. Основні тези концепції національної безпеки.
18. Зміст поняття “національний інтерес”.
19. Етимологія терміну “національний інтерес”.
20. Протилежні підходи до аналізу національного інтересу: “об’єктивістський” та “суб’єктивістський”.
21. Концепція “національного інтересу” в роботах західноєвропейських авторів.
22. Характеристика внутрішньої та зовнішньої політики.
23. Складові державного інтересу.
24. Типологія поняття “міжнародні інтереси”.
25. Системний аналіз питань регіональної безпеки.
26. Зміст категорії “регіональна безпека”.
27. Основні положення теорії балансу.
28. Опрацювання в західній політології проблеми “центрів сили” (“реалісти” та “ревізіоністи”).
29. Радянська та пострадянська історіографія про проблему “центрів сили”.
30. Два визначення центрів сили у західній політології - широке та вузьке.
31. Характеристика феномена ліквідації біполярності.
32. Поняття стабільності у міжнародних відносинах.
33. Співвідношення понять “баланс сили”, “статус-кво”, “рівновага сил”.
34. Статична і динамічна форми стабільності в міжнародних відносинах.
35. Формування теорії “гегемонії етичної стабільності”.
36. Напрямок зняття конфронтації в міжнародних відносинах.
37. Проблеми війни та миру в правах видатних філософів, політиків, вчених.
38. Марксистсько-ленінська теорія про проблеми війни та миру.
39. Політичний реалізм та політичний ідеалізм про балансово-силові виміри в світовій політиці.
40. Політологія - самостійний напрямок дослідження війни та шляхів досягнення миру.
41. Дисципліна “дослідження миру” та установи, що займаються цією проблематикою.
42. Різноманітні підходи до визначення війни.
43. Зміст розподілу миру на «позитивний» та «негативний»
44. Еволюція поняття війни.
45. Нові форми видів війни та воєнних конфліктів.
46. Приципові зміни в розумінні ролі війни і миру внаслідок появи ядерної зброї і засобів її доставки.
47. Ядерна зброя - гарант стабільності на планеті.
48. Характеристика сучасних конфліктів.
49. Аналіз інваріантів майбутніх конфліктів.
50. Зміст поняття “баланс сил”.

51. Типологія міжнародних систем підтримання миру.
52. Необхідність детермінації глобальної військової загрози для вирішення проблеми глобальної стабільності.
53. Сім типів мирного будівництва у типології міжнародних систем підтримання миру.
54. Два основних способи забезпечення безпеки суб'єкту міжнародних відносин.
55. Сутнісні характеристики багатосторонніх і двосторонніх договорів з роззброєння і нерозповсюдження зброї масового знищення.
56. Основні чинники розпаду колоніальних імперій.
57. Характеристика трьох етапів процесу деколонізації.
58. Зміст нового етапу розпаду колоніальних систем (середина 50-х рр.).
59. Характерна особливість розвитку національно-визвольного руху в межах нового етапу розпаду колоніальних систем.
60. Бандузька конференція країн Азії та Африки та її рішення.
61. Утворення "третього світу" країнами Азії, Африки та Південної Африки.
62. Здобуття незалежності країнами Західної й Екваторіальної Африки.
63. Здобуття незалежності країнами Тропічної та Південної Америки.
64. Здобуття незалежності островів Атлантичного, Індійського та Тихого океанів, а також Намібією.
65. Етимологія терміну "Руху неприєднання" та "поява його ідеології".
66. Головні програмні документи "Руху неприєднання".
67. Еволюція Руху неприєднання в 60-70-ті рр.
68. Створення осі Північ-Південь.
69. Основоположні принципи нового міжнародного економічного порядку (НМЕП).
70. Еволюція Руху неприєднання у 80-90-ті рр.
71. Змістові характеристики поняття "модернізація".
72. Етапи розвитку теорії політичної модернізації.
73. Хронологічна періодизація і змістова специфіка концепції модернізації.
74. Значення універсальності процесу модернізації.
75. Другий етап розвитку теорії політичної модернізації 1970-90-ті рр. Теорії пост модернізації.
76. Два головних напрями другого етапу розвитку теорії політичної модернізації: ліберальний та консервативний або радикальний.
77. Етапи модернізації згідно з концепції У. Ростоу.
78. Характеристика четвертого постіндустріального типу модернізації за Д. Беллом.
79. Змістовні характеристики типів модернізації.
80. Характер модернізації: органічні та неорганічні модернізації.
81. Поділ неорганічних модернізацій.
82. Характеристика моделей модернізації.
83. Структура дії механізмів здійснення модернізації.
84. Антимодернізація та контр модернізація.

85. Культурно-цивілізаційні блоки. Параметральні відмінності культурно-цивілізаційних традицій.
86. Концепції взаємодії західної та незахідних цивілізацій в процесі модернізації, їх три головні конструкції.
87. Поділ дослідження цивілізацій на дві сфери.
88. Цивілізаційний та формаційний підходи до історичного процесу.
89. Етимологія терміну “цивілізація” та його використання. .
90. Характеристика існуючих підходів до визначення змісту поняття “цивілізація”.

Список літератури.

Основна література.

1. Антюхина-Московченко В.И., Злобин А.А., Хрусталеv М.А. Основы теории международных отношений. - М.: 1988.
2. Баталов З.Я. Мировое развитие и мировой порядок (анализ современных американских концепций). - М.: “Российская политическая энциклопедия”, 2005. - 375с.
3. Бела Д- Грядущее постиндустриальное общество. - М.: 1993.
4. Богатуров А.Д., Косолапов Н.А., Хрусталеv М.А. Очерки по теории и методологии политического анализа международных отношений. М.: научно-образовательный форум по международным отношениям, 2002. - 377с.
5. Бурдые П. Социология политики. - М.: 1993.
6. Валлерстайн И. Анализ мировых систем и ситуация в современном мире. Пер. с англ. - СПб.: Издательство “Университетская книга”, 2001. - 415 с.
7. Введение в социологию международных отношений. - М.: Междунар. Отношения, 1992.
8. Гаджиев К.С. Геополитика. - М.: Междунар. Отношения, 1997. - 384с.
9. Гаджиев К.С. Политическая наука. - М.: Междунар. Отношения, 1996. – 400с.
10. Геополітичне майбутнє України/ міжнародна науково-практична конференція. - К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 1998. - 176с.
11. Гришин А.В., Никольський Н.И. Системный анализ международных отношений. М.: 1982.
12. Дергачев В.А. Геополітика. - К.: ВИРА-Р, 2000 – 448с.
13. Дольникова Р.Н. Методология и методика прогнозирования внешней Политики несоциалистических государств. Опыт системной организации понятий. М.: 1986.
14. Емельянов Ю. Рождение и гибель цивилизаций. – М.: Вече, 200 – 544с.

15. Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года: в 2-х кн. – М.: Междунар. Отношения, 2000 – 4640с.
16. Каменський Є., Шашкевич А. Політика США щодо України. Витоки. Концептуальні основи. Практична еволюція. - К.: Наукова думка, 1998 - 547с.
17. Коваленко А.О. Політичний аналіз і прогнозування. – К.: Наук. Світ, 2002. - 201с.
18. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. - К.: Вища школа, 1996 - 179с.
- Ю. Рождение и гибель цивилизаций. - М.: Вече, 2000 -

1945 года: в 2-х кн. - М.:

К.: Наук. Світ,

- миреііпій? (1213? 0“ Общество будущего. Политика реформ В изменившемся
20. Лебедева М-М Мирная политика: Учебник для вузов/ М.М. Лебедева. - М.: Аспект Пресс, 2004. - 35 10.
- М - 12912ігіейбин В'М' зарубежная глобалистика: пРоблемы и противореЧИЯ- '-
22. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин. Навчальний посібник. - К.: Либідь, 1997. - 1760.
23. Международные отношения: социологические Авт.колл.проф. П.А. Цыганков. - М.: Гардарика, 1998-
24. Міжнародна система, безпека і глобальний розвиток. Конспект лекцій 3 курсу “Порівняльна політологія” Авт.-укл. С.О. Шергин. * К.1996-
25. Мировая политика и международные отношения: пособие/Под ред. С.А. Ланцова, В.А. Ачкасова. - СПб.: Питер. 2005. - 4480.
26. Мировая политика: теория, методология, прикладной анализ/ отв. ред. А.А. Кокоши, А.Д. Богатуров. - М.: Ком Книга, 2005. - 4320.
27. Михайлов Т.А Зволюция геополитических идей. - М.: Весь мир, 1999. - 184с.
28. Многоликая глобализация/ Под ред. П. Бергера и С. Хантингтона; Пер. с англ. - М.: Аспект Пресс, 2004 - 379с.
29. Павленко Ю.В. История мировой цивилизации. Философский анализ. - К.: Феникс, 2002. - 760с.
30. Панарин А.С. Искушение глобализации. - М.: Изд-во Эксм, 2003. - 416с.
31. Панарин А.С. Стратегическая нестабильность в XXI веке. - М.: Алгоритм, 2003. – 560с.
32. Панарин А.С. Философия политики. - М.: Новая школа, 1996. - 423с.
33. Поздняков З.А. Философия политики. В 2т. - М.: 1994.

34. Поздняков З.А. Системный подход и международные отношения. – М.: 1976.
35. Римский клуб. История, создания, избранные доклады и выступления, Официальные материалы//Под ред. Д.Н. Гвишиани. - М.: 1997.
36. Сенченко М.І Патентні структури світової політики. Нариси з конспірології. - К.: МАУП, 2003. – 312с.
37. Современные международные отношения. Учебник/ под ред. А.В. Торкунова. - М.: Российская политическая энциклопедия, 2000. - 584с.
38. Ткаченко В.М. Україна на межі цивілізацій. К.: 1995.
39. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. У 2т. - К.: Основи, 1995.
40. Уоллерстайн И. Общественное развитие или развитие мировой системы?// Вопросы социологии. - 1992. - №1
41. Фукуяма Ф. Конец истории?// Философия истории. Антология. М.: 1995.
42. Хрусталева М.А. Системное моделирование отношений. -М.: 1988.
- Цыганков П.А. Международные отношения- М.: Новая школа, 1996. – 320с.

Додаткова література.

43. Арон Р. Мир і війна між націями. - К.: Юніверс, 2000. - 688с.
44. Бжезинський З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. - М.: Междунар. Отношения, 1999. - 256с.
45. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. Взгляд на культурные и политические отношения славянского мира к Романо-германскому. М.: 1991.
46. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні системи. Світова політика. - К.: ФАДА. ЛТД., 2001. - 224с.
47. Кузьменко В.А., Романчик О.К. На порозі цивілізацій роздуми про майбутнє. - Львів, 1991.
48. Леонтьев В. экономическое эссе. Теории, исследования, факты и политика: пер. с англ. - М.: Полит. Издат., 1990. – 415с.
49. Лукашевич В.М. Глобалистика: Учебное пособие. - Львов: «Новый свет-2000», 2004. - 392с.
50. Макиавелли Н. Государь. - М.: 1990.
51. Моисеев Н. Человек и ноосфера. - М., 1990.
52. Моисеева Л.А. История цивилизаций. Ростов-на-Дону: Феникс 2000 -416с.
53. Нэсбитг Д., Збурдин П. Что нас ждет в 90-е годы. Мегатенденции. Год 2000: десять новых направлений на 90-е годы. Пер. с англ. - М., 1992.
54. Один мир для всех: выдающиеся деятели современности о будущем человечества. - М.: 1990.
55. Поздняков З.А. Политика и нравственность. - М.: Прогресс. - Культура, 1995. - 112с.
56. Ревякин А.В. История международных отношений в Новое время:

Учебное пособие. - М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЗН), 2004. - 264с.

57. Системная история международных отношений в четырех томах. События и документы. 1918-2003/Под ред. А.Д. Богатурова. - М.: Научно-образовательный форум по международным отношениям. 2003. - 720с.

58. Толстов С. Загальні критерії та методологічні виміри системи міжнародних відносин // Дослідження світової політики: Зб. наук. праць. Вип.. 29/ Відп. ред. Камінський Є.Є./ К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. – С.3. – 27.

59. Хижняк І.А. Міжнародний вимір сучасної глобалістики.// Дослідження світової політики: Зб. наук. праць. Вип.. 29/ Відп. ред. Камінський Є.Є./ К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2004. - 253с. - с.28 - 45.

60. Хонин В.Н. Теория международных отношений. Часть общая. - К.: Академ-Пресс, 2005. – 453с.

61. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки мифологии мировой истории. М.: 1993.

62. Яс перс К. Смысл и назначение истории. - М.: 1991.